

Rendszerváltás utáni 20 év Románia természetvédelmében

dr. BARTÓK KATALIN

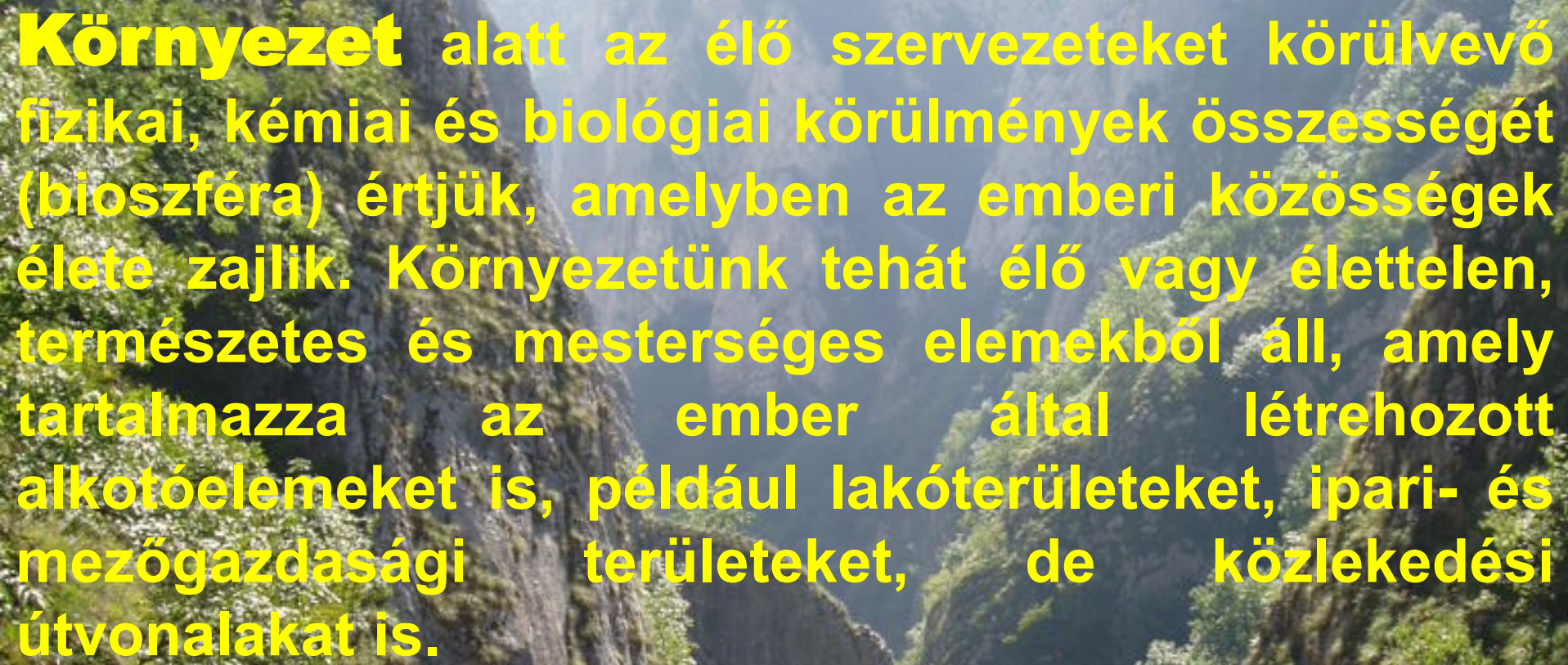
Természet, természetvédelem \neq Környezet, környezetvédelem.

Gyakran összetévesztik e két fogalmat, a természetvédelmet úgy tekintik, mint valami elavult, divatjamúlt környezetvédelmet, vagy azt hiszik, a környezetvédelem egy megfiatalított, modernizált természetvédelem.

A természet az, ami önmagától működik (Arisztotelész), saját törvényei szerint. Tardy (1994) szerint a természet az ember tevékenységétől függetlenül kialakult dolgok, jelenségek és folyamatok fejlődéstörténetileg összehangolódott, gazdaságosan működő, nagyrészt önszabályozó rendszere.

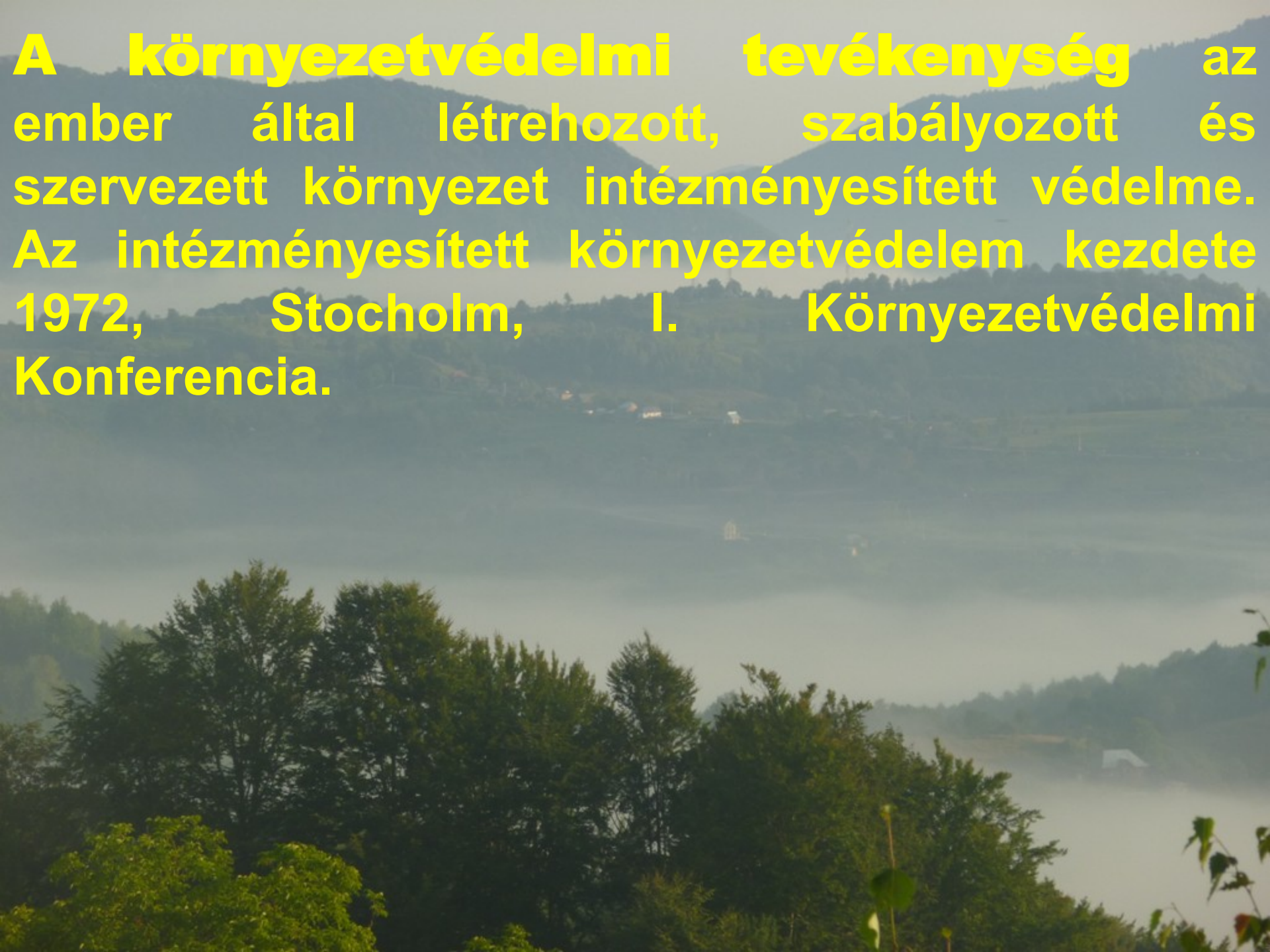
A **természetvédelmi** tevékenység olyan céltudatos, szervezett, intézményesített emberi tevékenység, amelynek célja a természeti értékek feltárása, szakszerű megőrzése, fenntartása és kezelése. Az intézményesített természetvédelem kezdete 1872, Yellowstoni Nemzeti Park létrejötte.

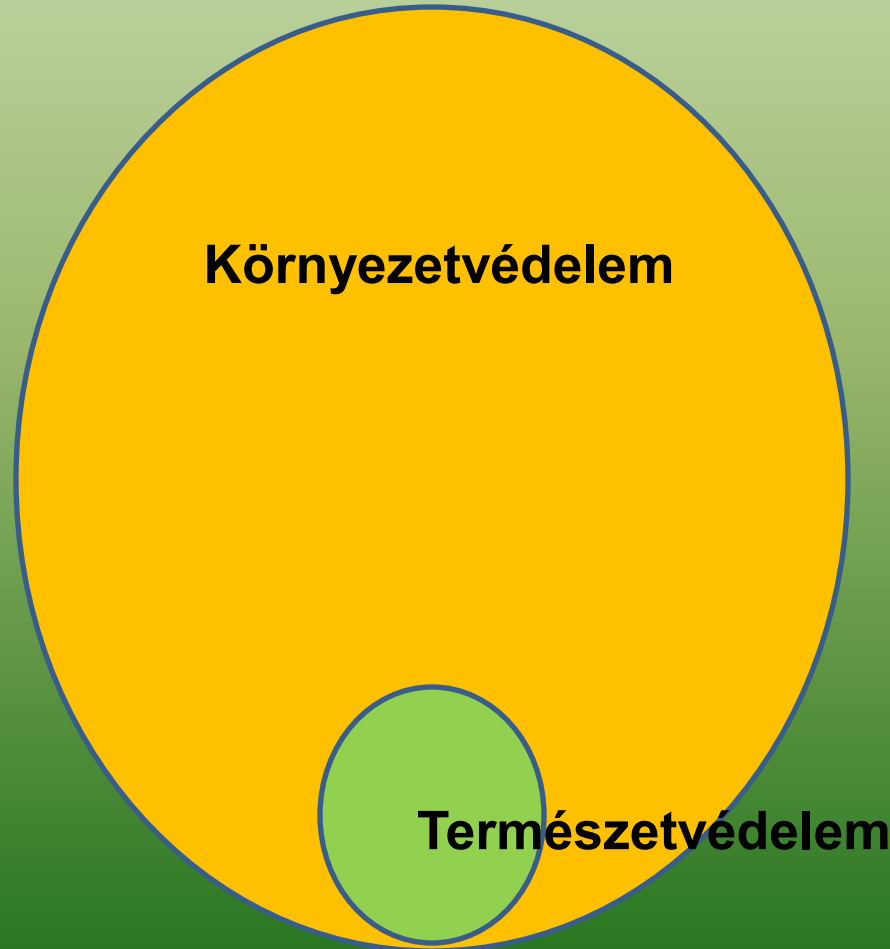
Környezet alatt az élő szervezeteket körülvevő fizikai, kémiai és biológiai körülmények összességét (bioszféra) értjük, amelyben az emberi közösségek élete zajlik. Környezetünk tehát élő vagy élettelen, természetes és mesterséges elemekből áll, amely tartalmazza az ember által létrehozott alkotóelemeket is, például lakóterületeket, ipari- és mezőgazdasági területeket, de közlekedési útvonalakat is.

A környezetvédelmi tevékenység az ember által létrehozott, szabályozott és szervezett környezet intézményesített védelme. Az intézményesített környezetvédelem kezdete 1972, Stocholm, I. Környezetvédelmi Konferencia.

A scenic landscape featuring a large body of water, likely a lake or bay, surrounded by dense green forests and rolling hills. The background shows a range of mountains under a clear sky. The foreground is dominated by tall, dark green evergreen trees, with some lighter green deciduous trees visible on the left. The overall atmosphere is peaceful and natural.

A természetvédelem a Föld felszínének mindössze kb. 10%-án folyik, míg a többi területen környezetvédelem.

A természetvédelem szerves része a környezetvédelemnek, hosszú távon nem eredményes a természetvédelem környezetvédelmi intézkedések nélkül.

I. A természetvédelem kezdetei Romániában

- ❖ 1796 Enyedi Természettudományi Múzeum (1834 Bukaresti TM, 1803 Budapesti TM alapjai, 1756 Montague House, Bloomsbury)
- ❖ 1849 Szebeni Természettudományi Múzeum
- ❖ 1849 Nagyszebenben a Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften zu Hermannstadt a szászok Erdélyi Természettudományi Társasága
- ❖ 1891 Erdélyrészi Kárpát Egyesület = Erdélyi Kárpát Egyesület

A modern természetvédelem kezdetei

- ❖ 1928 Kolozsvár, a Romániai Természetvédők I. Kongresszusa (Al. Borza, Gr. Antipa, E. Racoviță, I. Popovici-Bâznășeanu, Nyárády E. Gy.)
- ❖ 1930 Természetvédelmi Emlékek Védelmének törvénye, a román állam első törvényes eszköze a természetvédelmében
- ❖ 1930-1943: 36 természetvédelmi terület kijelölve
- ❖ 1935 Retyezát Nemzeti Park létrehozása

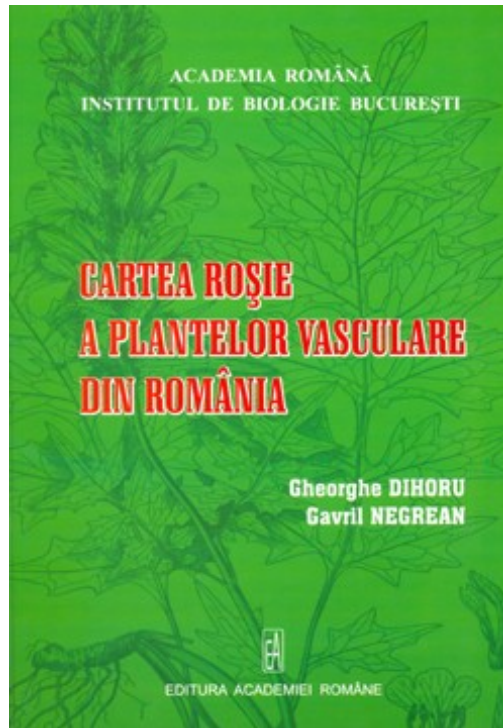
II. A rendszerváltás utáni természetvédelem Romániában (1990-2011)

1. Természetvédelemmel kapcsolatos tudományos vívmányok

a) A tudományos tevékenység, valamint a természetvédelemmel foglalkozó tanulmányok, monográfiák, könyvek száma Romániában az elmúlt 20 év alatt megsokszorozódott.

Megerősödött a nemzetközi együttműködés a tudományok terén, a szakembereknek lehetőségük nyílt külföldi egyetemeken tanulni, a kutatásban dolgozóknak, egyetemi tanároknak nemzetközi konferenciákon, egyetemek közötti projekteken (Erasmus, Socrates, Kopernicus, Tempus) részt venni, ösztöndíjakat elnyerni.

Itt feltétlenül meg kell említenem a magyar állam által finanszírozott **DOMUS HUNGARICA** ösztöndíjat, amelynek segítségével Magyarország legnagyobb, legjobban ellátott könyvtáraiban dokumentálódhattunk, modern egyetemi laboratóriumokban kutathattunk, szélesítve látókörünket, tudásunkat, növelve tudományos dolgozataink, könyveink színvonalát.

b) A Vörös Könyvek egy-egy ország vagy nagyobb terület kipusztult és veszélyeztetett növény- és állatfajait ismertető könyvek. IUCN még 1963-ban javasolta, hogy minden országban készüljenek ilyen művek.

A vörös szín a figyelemfelkeltés, a veszélyre való figyelmeztetés színe, az emberiségnek komolyabban kell vennie a természet védelmét.

A Vörös Könyveket a legtöbb országban a Vörös Listák előzték meg. A legelső nemzetközi Vörös

Könyv 1966-ba jelent meg, 1989-ben Magyarországon, 1992-ben Görögországban, 1995 Albániában, 2003 Szerbiában stb.

Romániában *A gerinces állatok Vöröskönyve* 2005-ben jelent meg, *A hajtásos növények Vöröskönyve* pedig 2009-ben.

2. Létrejött intézmények

- **1990 Víz-, Erdő- és Környezetvédelmi Minisztérium – mai nevén Környezetvédelem és Erdők Minisztériuma,**
- **1990 Nemzeti Környezetvédelmi Ügynökség, amely a Megyei Környezetvédelmi Ügynökségeket koordonációját biztosítja, ezen belül van a Természetvédelmi Főosztály,**
- **Környezettudományi Karok létrejötte (Kolozsváron a Babeş-Bolyai Tudományegyetem, valamint Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem keretén belül),**
- **2008 Természetvédelmi Területek Ügynöksége politikai és gazdasági okokból nem jött létre.**

3. Ökológia Pártok és NGO-k

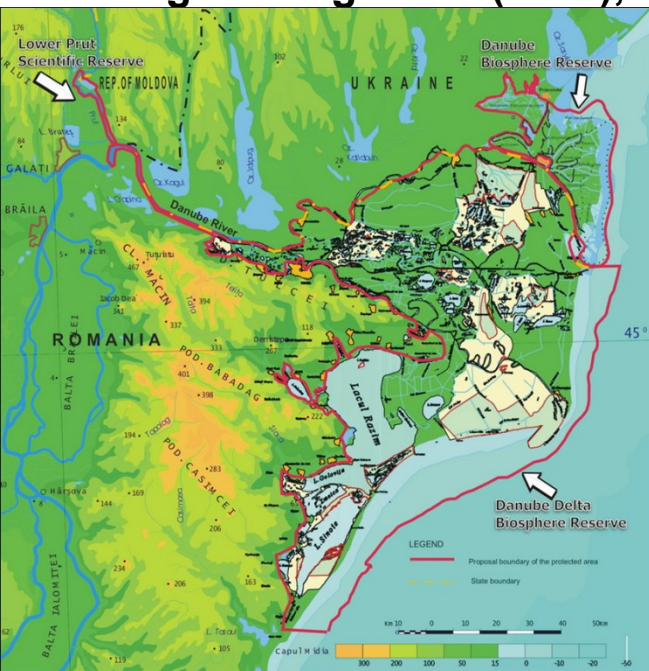
- **Ökológiai Párt – 1990-1994 kormányban, mára eltűntek a politikai porondról,**
- **Nemkormányzati Szervezetek (NGO) – kb. 2000 az 1990-es években, ma a számuk kb. 250. Ezek kb. 10-15%-a ún. „zöld szervezet”, amelyeknek komoly beleszólásuk van a Romániai természetvédelemben, Úniós pályázatokkal biztosítva a pénzügyi hátteret.**

4. Törvénykezés 1990 után

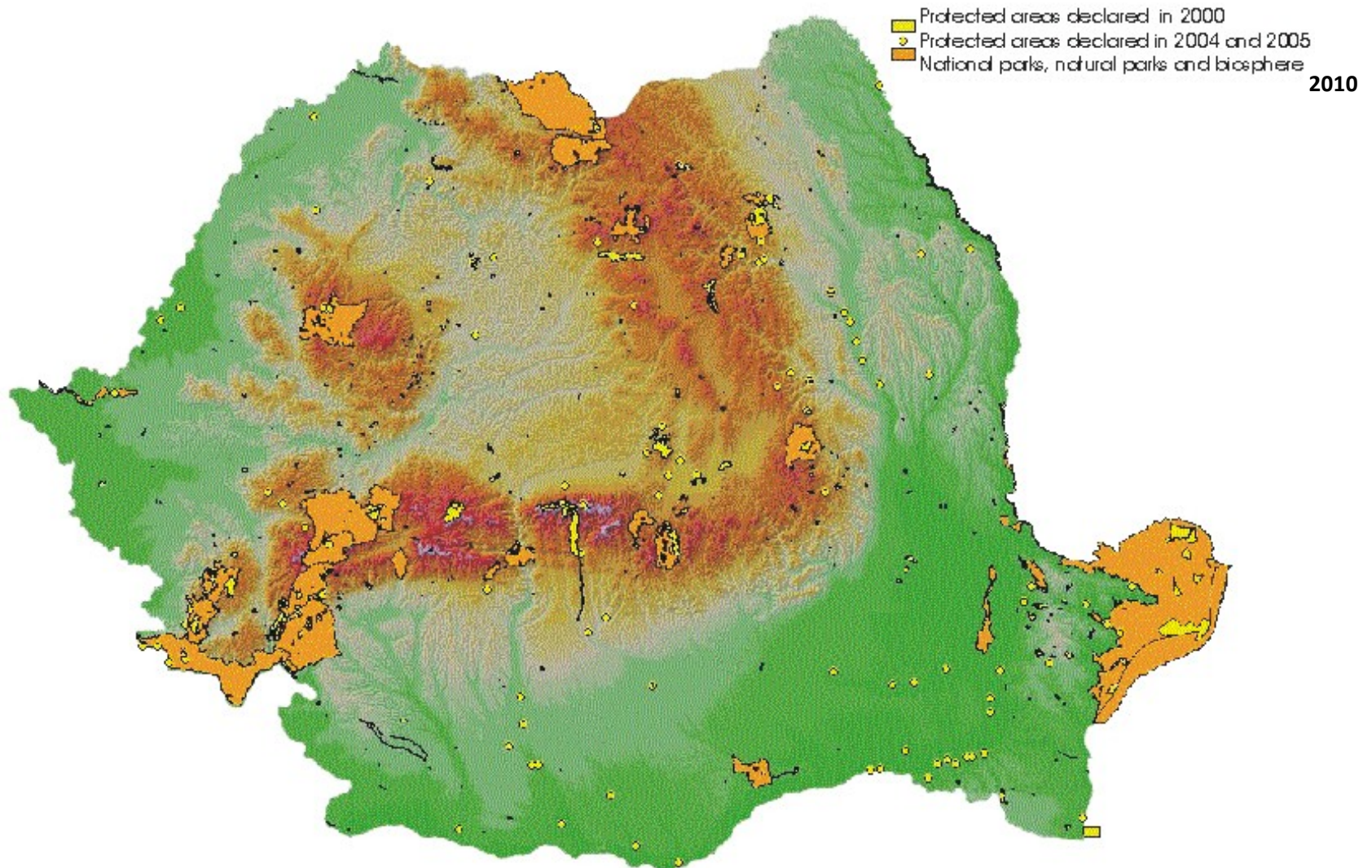
Bár már a kommunista időkben jelentek meg természet- és környezetvédelmi törvények – főleg az 1972-es stocholmi konferencia után –, a rendszerváltás után egymást követték a természet és a környezet védelmét célzó intézkedések és szabályozások. Új törvényeket hoztak, másokat átalakítottak, a háború előtti tradíciónak és napjaink realitásainak megfelelően.

a) Természetvédelemmel kapcsolatos legfontosabb Romániai új törvények

- 7/1990-es törvényerejű rendelet 13 nemzeti- és natúrpark létrehozására (konkrét adminisztrációs és szervezési rendszabályok nélkül), ezeknek a 2005-ös törvény ismerte el csak a védett státusát,
- 82/1993-as törvény Duna Delta Bioszféra Rezervátum létrehozásáról (Jacques Custeau szerepe). Ennek a területnek hármass védettsége van: Ramsari vízesterület (1991) és része a Világörökségnek is (1992),

- 137/1995-ös Környezetvédelmi törvény, amely 579 természetvédelmi terület nemzeti hálózatát hozta létre, az ország 4,8%-t védve,
- 5/2000-as Nemzeti Területrendezési törvény, amely alapján az ország területének 5,04%-a védetté vált 2000-ben, majd 2010-ben ez 7,2%-ra növekedett,

• **462/2001-es Védett területek, természetes habitátok, vadon élő növények és állatok megőrzésének törvénye.** Ez a mai napig szabályozza a meglevő hazai természetvédelmi területek megszervezését, adminisztrálását, valamint az új természetvédelmi területek létrehozását. Ugyanakkor megállapítja a Román Akadémia illetékességét mint tudományos hatóságát a természetvédelemben. A törvény egyik mellékletében harmonizálta a romániai tradicionális védettségi kategóriákat az IUCN-kategóriákkal,

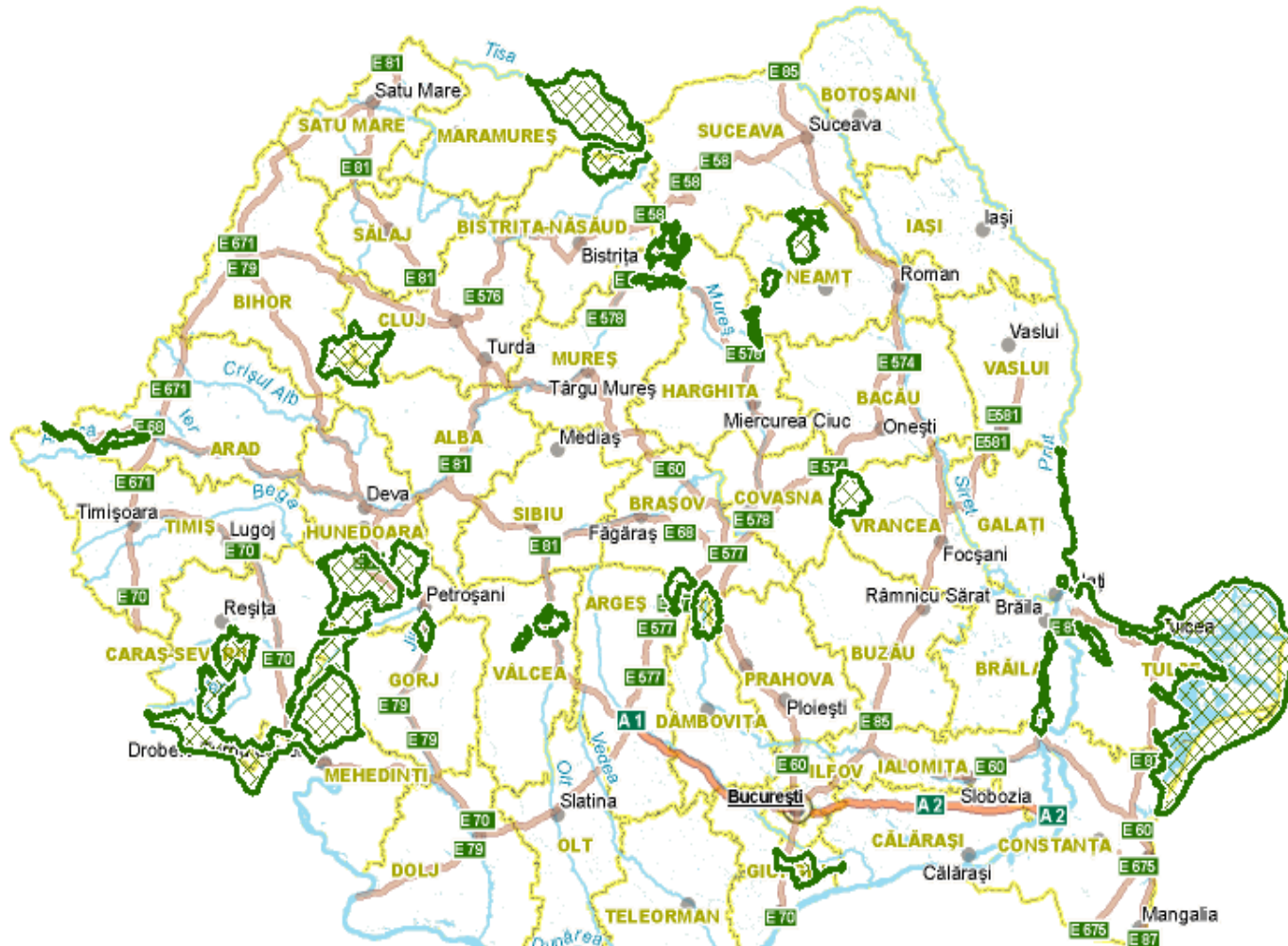
• **230/2003-es kormányhatározat a nemzeti parkok, a natúrparkok és a bioszféra rezervátumok területének elhatárolását (GIS mérés), valamint ezek vezető testületeinek megalakítását mondta ki,**

• **552/2003-as törvényerejű rendelet a nemzeti és natúrparkok belső zonációját** állapította meg, a biodiverzitás megőrzésének szükségletei szerint.

A 2004-2010 között megjelent kormányhatározatok újabb védett területeket létesítettek, az utolsó a 1217/2010-es, a Cséffa Natúrpark megalapítását jelenti ki. Az évek folyamán a természetvédelmi tevékenységek lebonyolítása közben rájöttek, hogy e törvényeken javításokat, kiegészítéseket kell eszközölni. Így 2006 után ezeket a változtatásokat kormányhatározatokkal hagyták jóvá.

A **hazai törvénykezés alapján**, az IUCN-kategóriáknak megfelelően, Romániában a következő természetvédelmi területek találhatóak:

- 55 tudományos rezervátum
- 13 nemzeti park
- 15 natúrpark
- 234 természeti emlék
- 633 természetvédelmi rezervátum

Nemzeti- és natúrparkok(28) Romániában

b) Nemzetközi egyezmények jóváhagyása

- ❑ 1989 után Románia aláírta az előző évtizedekben megjelent globális, regionális és szektoriális jelentőségű természetvédelmi egyezményeket:
- ❑ 1971 Egyezmény a nemzetközi jelentőségű vizes területekről, különösen a vízimadarak élőhelyeiről = **Ramsar**, Románia 1991,
- ❑ 1972 Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről, **Párizs = UNESCO Világörökség Egyezmény**, Románia 1992,
- ❑ 1975 Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről, **Washington = CITES**, Románia 1994,
- ❑ 1979 Egyezmény az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről, **Bern**, Románia 1994,
- ❑ 1979 Egyezmény a vándorló vadon élő állatfajok védelméről, **Bonn**, Románia 1994,
- ❑ 1992 Egyezmény a biológiai sokféleségről = Biodiverzitás Egyezmény, **Rio de Janeiro**, Románia 1994. Ez a nemzetközi természetvédelem legjelentősebb jogi eszköze, amelyet több mint 200 ország írt alá és amelynek prioritása van minden előbbi nemzetközi szerződéssel szemben. Minden aláíró országnak, így Romániának is nemzeti stratégiát és terveket kellett kidolgoznia a biodiverzitás védelmére. Ennek a szerződésnek a kulcsszava a „**fenntartható használat**”,

□ **2000 *Natura 2000 hálózat***, amely az EU-ban a biodiverzitás megőrzésének egyik eszköze, Európa védett területeit fogja össze, célja, hogy egyensúlyt teremtsen a természetvédelem és a szocio-kulturális szükségletek között úgy, hogy nem zárja ki az emberi tevékenységet (földművelést, vadászatot, turizmust) a Natura 2000 területekről addig, amíg azok nem kerülnek konfliktusba a védelmi tevékenységgel.

A *Natura 2000*-hez csatlakozott országoknak, így Romániának is fel kell mérnie, melyek *azok az élőhelyek és fajok, amelyek európai vonatkozásban is jelentősek*. A *Natura 2000*-hálózat élőhelyeinek kijelölési folyamata és jogszabályi kihirdetése 2011 októberében lezárult egész Európában, tehát Romániában is. Így Románia területének 22,7%-a *Natura 2000*-terület (az EU átlag 17%), összesen 531 site, ezek megoszlása: SCI 383 és SPA 148 (Különleges védelem alatt álló-, illetve Különleges madárvédelmi terület).

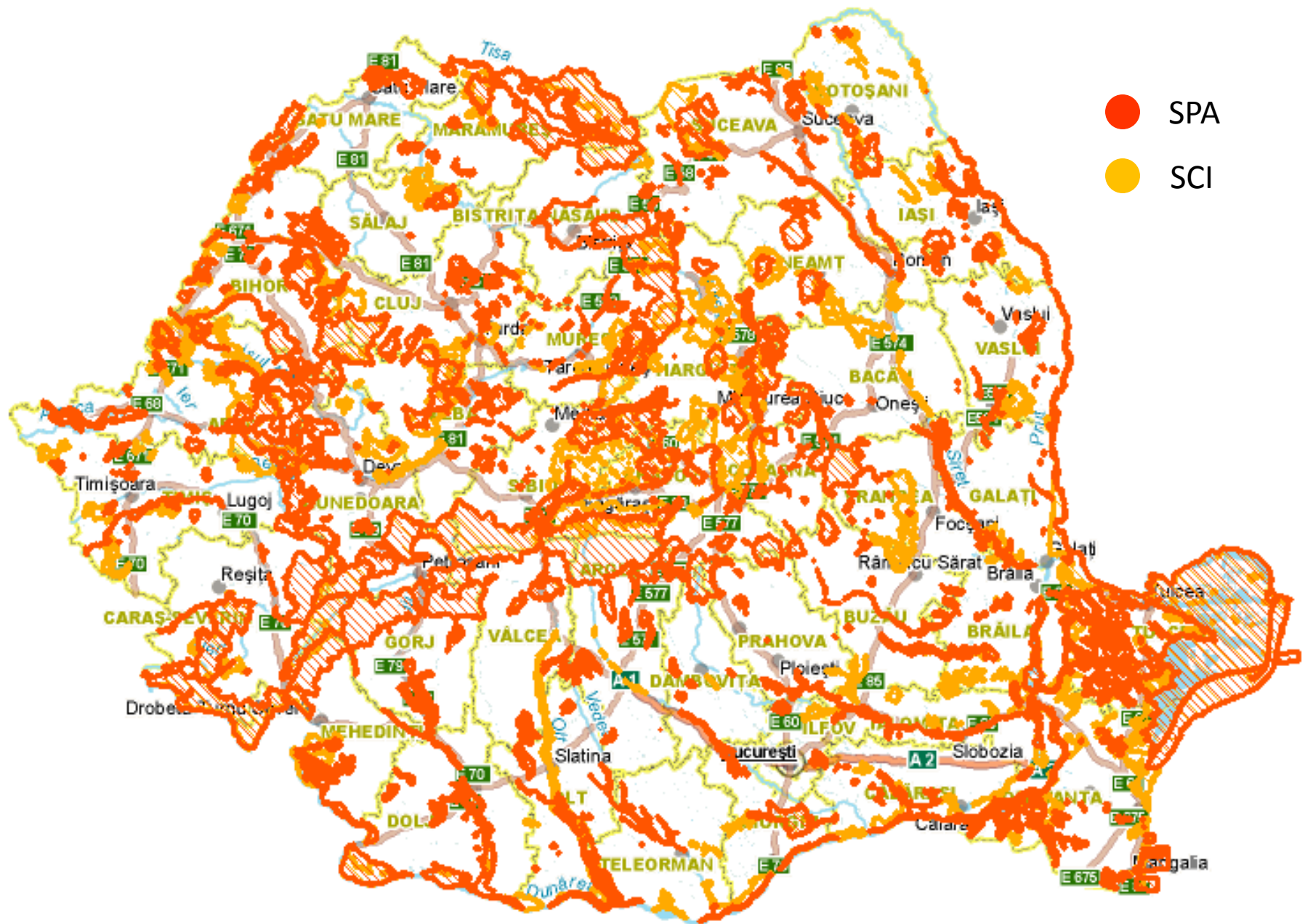
A következő feladat ezeknek a területeknek természetvédelmi szempontból megfelelő kezelése.

Tehát Romániában a következő nemzetközi egyezmények alatt álló védett területek vannak:

- 3 bioszférarezervátum
- 5 Ramsari terület
- 6 + 1 Világörökség site

☐ 531 *Natura 2000*-hálózat terület

III. Jövő a természetvédelemben

A természetvédelem egy soha nem lezárható folyamat. Az Európai Unió 2010 és 2020 között **új stratégiát** hirdetett meg a biodiverzitás megőrzésére, amely átfogó irányvonalat ad a Romániai természetvédelmi törekvések számára is. A stratégia új elemei:

- az uniós természetvédelmi jogszabályok végrehajtása,
- a leromlott ökoszisztémák helyrehozatala, fejlesztése,
- a mezőgazdasági és erdészeti politika harmonizálása a *Natura 2000*-területeken,
- az EU tengeri halállományának megőrzése,
- az özön (inváziós) fajok kordában tartása stb.

Fontos megjegyezni, hogy szoros kapcsolat van a *Natura 2000*-területek állapota és a kompenzációs kifizetések között. Az EU legtöbb országában ugyanis **nem** a termelési, hanem a természetvédelmi célok az elsődlegesek (pl. nem lehet magérési periódusban kaszálni, madárköltési időszakban fát vágni stb.), de ezekért a kiesésekért a gazdák kártérítést kapnak, míg Romániában ezek a kártérítések hiányoznak, így állandósultak a konfliktusok a földbirtokosok és a természetvédelmi szervek között.

Következtetések

Az elmúlt 20 esztendőben jelentős változások történtek a romániai természetvédelemben. Hogy mégsem teljes a siker, annak több oka van:

- ❖ az állami költségvetésből teljes hiányoznak a direkt pénzügyi támogatások a természetvédelemre. Az állami hatóságoknak más prioritásaik vannak, mint a környezet állapota,
- ❖ a nem megfelelő, „menet közben” kidolgozott törvények sokasága, de főleg azok be nem tartása,

❖ az 1990 utáni gazdasági változások nyomást gyakoroltak a környezetre, negatívan befolyásolva azt. Az építkezések, autósztrádák, utak, a turizmus kiterjedése következtében megnövekedett a kereslet a faanyagok, építkezésekhez használt kő, homok iránt, de az ivó- és ipari víz, különböző ásványok és a természetes módon előállított elektromos energia iránt is. Mindezek a területek erőteljesebb kihasználásához és a szennyezések növekedéséhez vezettek, csökkentve a természetes ökoszisztémák és agrobiocönózisok területét,

❖ megfelelő számú és képzésű szakember hiánya ebben az ágazatban: a természetrajzi tantárgyak drasztikus csökkentése az iskolákban, a rövid időre csökkentett egyetemi tanulmányok (Bolognai rendszer) és a doktori képzések, a klasszikus szakműveltséget előnybe helyező tantervek, mind hozzájárultak a természeti ismeretek és a természetvédelemi szakemberek hiányához.

Végkövetkeztetés

A társadalom szocio-gazdasági fejlődését természetesen nem lehet leállítani a környezet védelméért, meg kell találni közöttük az egyensúlyt. A mai tendencia **az élhető világ**, ami úgy a társadalom, mint a környezet számára elfogadható.